

URSULA K. LE GUINOVÁ

PŘEDVEČER REVOLUCE

URSULA K. LE GUINOVÁ je jedním z nejdůležitějších a nejrespektovanějších spisovatelů současnosti. Narodila se v roce 1929 jako dcera renomovaného historika: Alfreda Kroebera, v roce 1951 dokončila studium na Kolumbijské univerzitě. Publikovat začala počátkem šedesátých let, od té doby vydala velké množství románů, povídkových souborů, sbírek poezie, knih pro děti a mládež, eseje, překladových titulů a antologií. Je autorkou klasické fantasy série Zeměmoří a neméně uznávaného Hainského cyklu románů a povídek, do něhož patří i oceněné tituly Levá ruka tmy (The Left Hand of Darkness 1969, č. Argo-Panda 1995) a Vyděděnec (The Dispossessed 1974, č. Laser/1995). Její práce byly odměněny pětkrát cenou Hugo, pětkrát cenou Nebula, dvakrát Světovou cenou fantasy, třikrát Pamětní cenou Jamese Tiptreeho Jr., šestnáctkrát cenou Locus, Pamětní cenou Theodora Sturgeona a dále cenami Ditmar, Endeavour, Prometheus, Rhysling a Jupiter. Le Guinová vkročila rovněž do Síně slávy žánru science fiction, obdržela Světovou cenu fantasy za životní zásluhy a vcelku nedávno získala cenu PEN/Malamud. Z prací vydaných v poslední době uvedme "zeměmořský" román Jiný vítr (The Other Wind 2001, č. Triton 2005) a mládeži určenou trilogii Kroniky Západního pobřeží (č. Triton 2006-2008), kratší práce naposledy vydala ve sbírce Narozeniny světa (The Birthday of the World 2002) a navzájem propojenou povídkovou sérii shrnula do souboru Mezi lety (Changing Planes 2003).

Následující příběh je jakýmsi úvodem do světa Vyděděnce, zabývá se totiž událostmi kolem založení tamního společenského zřízení.

Jeho hlas burácel jako nákladáky s prázdnými lahvemi od piva v dlážděné ulici a účastníci shromáždění stáli namačkaní na sobě jako ty dlažební kostky, nad nimiž se nesla zvučná slova. Taviri byl někde na druhé straně haly. Potřebovala se k němu dostat. Prodrala se a prostrkala davem lidí v tmavých oděvech. Neposlouchala řečníka, ani se nedívala nikomu do tváře; vnímala jen hřímající hlas a těla namačkaná jedno na druhém. Taviriho neviděla, na to byla moc malá. Široké břicho a hrudník v černé vestě jí zahradily cestu. Musí se dostat k Tavirimu. Celá zpocená začala zuřivě bušit pěstí do překážky. Jako by to byl kámen, nepohnul se ani o píd', ale rozměrné plíce vydaly hlasité zahulákání. Přikrčila se. Pak jí došlo, že nehulákal na ni. Křičeli i ostatní. Řečník pronesl něco o daních nebo stínech, co na shromáždění zapůsobilo. Začala také nadšeně volat - "Ano! Ano!" - a prodírala se dál a lehce se dostala na prostorné cvičiště pluku v Parheu. Nad hlavou se jí klenula bezbarvá večerní obloha a kolem přikyvovalo vysoké bílé suchými bílými hlavami s drobnými kvítky. Netušila, co je to za druh. Květy se jí kývaly nad hlavou ve větru, který tady pokaždé vanul za soumraku. Rozběhla se mezi nimi, rostliny jí mrštně uhýbaly z cesty a zase se vztyčily a tiše se kývaly dál. Taviri stál v porostu ve svém svátečním obleku, v tom tmavě šedém, pronikavě elegantním, v němž vypadal jako nějaký profesor nebo herec. Netvářil se moc šťastně, ale smál se a něco jí říkal. Zvuk jeho hlasu jí vehnal do očí slzy, natáhla se po jeho ruce, ale nezastavila se. Nemohla se zastavit. "Taviri," spustila, "už to vypuklo!" Květy kolem vydávaly zvláštní sladkou, těžkou vůni. Po zemi se plazila změt šlahounů, některé s trny, číhaly tam hrboly a díry. Bála se, že upadne, určitě upadne, zastavila se.

Slunce, jasné ranní světlo zářilo přímo do očí, nemilosrdně. Večer zapomněla stáhnout rolety. Obrátila se ke slunci zády, ale na pravém boku se jí neleželo dobře. Nemělo to smysl. Den. Dvakrát vzdychla, posadila se, spustila nohy na zem, seděla shrbená v noční košili a dívala se na podlahu.

Prsty na nohou, které prožily celý život v těsných laciných botách, byly v místech, kde se dotýkaly jeden druhého, téměř hranaté, a místy se našla kuří oka; nehty měla obarvené a křivé. Kostnaté kotníky byly poseté jemnými, vysušenými vráskami. Krátká rovinka na nártu nad prsty si zachovala svoji jemnost, ale kůže měla barvu bahna a přes nárt se vinul spletenec žil. Odporné. Smutné, deprimující. Ubohé. Politováníhodné. Zkoušela si slova jedno po druhém a všechna jí seděla, jako šeredné malé klobouky. Šeredné: to taky. Podívat se na sebe a vidět šeredu, to je krása! Ale na druhou stranu, když ještě nebyla ošklivá, měla ve zvyku se na sebe takhle dívat? Moc ne! Správné tělo není objekt, nástroj, majetek, který obdivujeme, jste to prostě vy. Teprve když to nejste vy, je to jen vaše tělo, věc, kterou vlastníte, začnete se o ně bát - je v dobrém stavu? Bude mi stačit? Vydrží?

"Co na tom?" řekla Laia rozzlobeně a vstala.

Zamotala se jí hlava. Musela se opřít rukou o noční stolek, aby neupadla. V ten moment pomyslela na to, jak se ve snu natahovala po Tavirim.

Co to říkal? Nedokázala si vzpomenout. Nebyla si jistá, jestli se vůbec dotkla jeho ruky. Zamračila se, pátrala v paměti. Tak dlouho se jí o Tavirim nezdálo; a teď už si ani nepamatovala, co řekl!

Bylo to pryč. Stála v noční košili u stolku a mračila se. Jak je to dlouho, co na něj pomyslela - neškuli o něm snila - jen na něj pomyslela jako na "Tavirih"? Kdy naposledy pronesla jeho jméno?

Asieo ho pronesl. Když jsme s Asiem byli ve vězení na severu. Než jsem Asiea potkala. Asieova teorie vzájemnosti. Jistě, mluvila o něm, mluvila o něm až moc, pořád něco brebentila, vtáhla ho do toho. Ale jako "Asieo", pod svým příjmením, byl veřejně činným člověkem. Osoba známá jako Asieo ze soukromí zmizela. Zůstalo tak málo těch, kteří ho znali. Všichni, co si zvykli sedět ve vězení. Člověk se tomu tehdy musel smát, všichni přátelé v base. Dnes už tu ani nebyli. Skončili na hřbitovech u věznic. Nebo v hromadných hrobech.

"Panebože," ulevila si Laia nahlas a klesla zpátky na postel, protože jí vzpomínky na první týdny v Pevnosti nedovolily dál stát, v cele, první týdny z devíti let v Pevnosti v Driu, v cele, první týdny poté, co jí řekli, že Asieo byl zabit v potyčce na Kapitolském náměstí a pohřbili ho spolu se Čtrnácti sty ve vápnem zasypané jámě za branou Oring. V cele. Složila ruce v navyklé poloze na klíně, levou sevřenou v pěsti pravé, s pravým palcem přejíždějícím po kloubu prvního prstu na levé. Hodiny, dny, noci. Přemýšlela o nich, o každém ze Čtrnácti set, jak tam leží, nehašené vápno jim rozežírání těla, kosti se dotýkají v žíravé temnotě. Kdo se ho dotýkal? V jaké poloze leží štíhlé kosti jeho ruky? Hodiny, léta.

"Taviri, nikdy jsem na tebe nezapomněla!" zašeptala a znělo to tak hloupě, že jí to vrátilo zpátky k ranní záři a zmuchlaným peřinám. Samozřejmě že na něj nezapomněla. O těchto věcech se mezi manželem a manželkou nemluví. Na podlaze spočívaly její ošklivé staré nohy. Nikam nepokročila, pořád se motala v kruhu. S heknutím vstala a šla si do skříně pro župan.

Mládež chodila po chodbách Domu skoro neoblečená, ale ona na to byla už moc stará. Nechtěla svým vzhledem zkazit nějakému mladíkovi snídani. Kromě toho, oni vyrostli v sexuální svobodě a ve svobodě oblékání, zatímco ona ještě ne. Jen jí pomáhala nastolit. To není totéž.

Když mluvila o Asieovi jako o "mém manželovi", trhali sebou. Jako správná odonka měla samozřejmě použít slovo "partner". Ale proč by měla chtít být správnou odonkou?

Šourala se chodbami do umývárny. Mairo si tam myla hlavu ve žlabu. Laia si obdivně prohlížela její dlouhou, lesklou, vlhkou kštici. Opouštěla teď Dům tak málo, že ani nevěděla, kdy naposledy viděla řádně vyholenou hlavu, pohled na záplavu vlasů jí však stále poskytoval potěšení, silné potěšení. Kolikrát se jí posmívali, Vlasatice, Vlasatice, nebo ji za vlasy tahali policisté, a v každém dalším vězení jí je se zlomyslnou radostí oholil nějaký voják? A pak vlasy dorostly, nejdřív strniště, pak ježek, kudrny, lokny... Za starých časů. Pro lásku boží, copak už nedokáže myslet na nic jiného než na staré časy?

Oblékla se, ustlala si a šla dolů do jídelny. Snídaně byla dobrá, i když od té zatracené mrtvice už jí nechutnalo tak jako dřív. Vypila dva šálky bylinkového čaje, ale nedokázala dojíst ovoce. Když byla dítě, toužila po ovoci tolik, že ho neváhala ukrást; a v Pevnosti - panebože, už toho nech! Usmívala se a odpovídala na přátelské pozdravy ostatních snídajících i velkého Aeviho, který měl dnes službu. To on ji lákal na tu broskev: "Podívej se na ni, schoval jsem ji pro tebe," copak mohla odmítnout? Vlastně ovoce odjakživa milovala, nikdy ho neměla dost; když jí bylo asi šest nebo sedm, ukradla jeden kousek ve stánku na Říční ulici. Ale teď nemohla jíst, když byl kolem takový ruch. Přišly zprávy z Thu, opravdové zprávy. Nejdřív jim nepřikládala význam, přistupovala k nadšení ostražitě, ale poté, co si přečetla článek v novinách i slova mezi řádky, napadlo ji se zvláštní jistotou, naprostou, avšak chladnou, že tohle je ono; už je to tady. A v Thu, ne tady. Thu předběhne celou zemi, revoluce začne tam. Jako by na tom záleželo! Nebudou žádné národy. Přesto na tom nějak záleželo, trochu ji z toho zamrazilo a posmutněla - vlastně záviděla. Ze všech možných pošetilých emocí zrovna závist. Nezapojila se do hovoru, brzy vstala a vrátila se do svého pokoje, litovala se. Nedokázala se připojit ke všeobecnému nadšení. Už stála mimo, úplně mimo dění. Není lehké, hájila se sama před sebou, zatímco namáhavě stoupala po schodech, ocitnout se mimo dění, když jste padesát let byli přímo v jeho středu. Panebože. Ještě kňourej!

Vstoupila do pokoje a nechala schody i sebelítost za zády. Byl to fajn pokoj a bylo fajn být sama. Ulevilo se jí. I když to nebylo tak docela fér. Na půdě ty děti občas bydlely po pěti v místnostech ne větších než tahle. Do odonských domů se pořád hrnulo víc lidí, než kolik v nich mohlo žít. Ona měla pro sebe tak velký pokoj jen proto, že byla stará a po mrtvici. A možná proto, že byla Odová. Kdyby nebyla Odová, ale jen stařena po mrtvici, dostala by ho? Nejspíš ano. Koneckonců, kdo by stál o to bydlet s uslintanou starou bábou? Nemohla si však být jistá. Protěžování, elitářství, uctívání vůdců bujelo všude. Nikdy ostatně nedoufala, že se je podaří ještě za jejího života vymýtit, na velké změny je potřeba čas. Do té doby bude tohle pěkný, velký, slunný pokoj, vhodný pro uslintanou bábu, která zahájila světovou revoluci.

Za hodinu přijde sekretář a pomůže jí s dnešní prací. Odšourala se ke stolu, velkému nádhernému kousku, daru od Noiova syndikátu truhlářů, protože někdo zaslechl, že jediný nábytek, po němž kdy opravdu toužila, je stůl se zásuvkami a dostatečně velkou deskou... deska byla ovšem skoro celá pokrytá papíry s přisponkovanými poznámkami, většinou psanými Noiovým drobným písmem: Naléhavé. - Severní provincie. - Konzultovat s Ř.T.?

Její rukopis se po Asieově smrti změnil a už se nikdy nevrátil do původní podoby. Zvláštní, když se nad tím zamyslíte. Koneckonců, během pěti let po jeho smrti napsala celou Analogii. A dopisy, které ten vysoký strážný s vodnatýma šedýma očima dva roky pašoval z Pevnosti. Dopisy z vězení se jim teď říkalo, existovalo snad tucet různých vydání. To všechno, dopisy, o nichž jí lidé neustále tvrdili, že jsou plné "duchovní síly" - což pravděpodobně znamenalo, že si pěkně lhala do očí, když je psala, snažila

se dodat si kuráž - a Analogie, nejsolidnější intelektuální dílo, které kdy napsala, všechno vzniklo v Pevnosti v Driu, v cele, po Asieově smrti. Člověk potřeboval něco dělat a v Pevnosti směli vězni mít papír a pero... Ale všechno naškrábala uspěchaným rukopisem, který nikdy nepokládala za svůj jako kulaté, černé písmo čtyřicet pět let starého manuskriptu Společnosti bez vlády. Taviri si do jámy neodnesl jen objekt touhy jejího těla a srdce, ale i ten pěkný rukopis.

Ale nechal jí revoluci.

To bylo tak statečné, nepolevit, pracovat, psát ve vězení po porážce Hnutí, po smrti vašeho partnera, říkali jí. Pitomci. Co tam asi tak měla dělat? Statečnost, odvaha - co je statečnost? Nikdy na to nepřišla. To je, když se nebojíte, vysvětlovali někteří. Když se bojíte, ale stejně jdete dál, říkali jiní. Co měl člověk ovšem dělat jiného, než jít dál? Měl snad někdo jinou možnost?

Umřít znamenalo jen dát se jiným směrem.

Když jste se chtěli vrátit domů, museli jste jít dál, to měla na mysli, když napsala "Pravá cesta je návrat", ale to byla pouhá intuice, a teď už rozhodně nebyla schopná to nějak rozumně vysvětlit. Sehnula se, moc prudce, takže jí v kostech trochu zavržalo, a začala hrabat ve spodní zásuvce. Nahmatala věkem změkklé desky, poznala je po hmatu ještě dřív, než je vytáhla a spatřila rukopis Syndikální organizace revolučních změn. Vytiskl titul na desky a napsal pod něj své jméno, Taviri Odo Asieo, IX 741. Elegantní písmo, každé písmeno pečlivě vykroužené, hrdé a ladné. Raději ovšem používal hlasovou tiskárnu. Rukopis knihy byl celý vytištěný ve vysoké kvalitě, tiskárna opravila každé zaváhání a normalizovala řečový projev. V textu nebylo vidět, jak pronášel "o" s hrdelním přízvukem severního pobřeží. Nebylo v něm nic než jeho mysl. Zůstalo jí po něm jen to jméno napsané na deskách. Nenechala si jeho dopisy, nechávat si dopisy je sentimentální. Kromě toho, nikdy si nic nenechávala. Nedokázala si vzpomenout na nic, co by vlastnila víc než jen pár let, kromě toho starého, chatrného těla, samozřejmě, to si nechat musela...

Zase to rozdělávala. "Ona" a "to". Věk a nemoci k tomu člověka donutí, snaží se tak utéct; mysl naléhá: To nejsem já, to nejsem já. Ale není to pravda. Mystikové možná dokázali oddělit mysl od těla, vždycky jim to záviděla, protože sama se to nikdy nemohla naučit. Nebyla zvyklá utíkat. Teď tu hledala svobodu, pro tělo i pro duši.

Nejdřív sebelítost, pak sebechvála, a pořád tu sedí s Asieovým jménem v ruce, proboha, proč? Neznala snad jeho jméno, aniž by si ho někde našla? Co to s ní je? Zvedla desky ke rtům a políbila to rukou psané jméno, vrátila desky do spodní zásuvky, zavřela ji a napřímila se na židli. V pravé ruce ji zabrnělo. Podrbala se na ní a pak s ní zatřepala ve vzduchu. Po té mrtvici už ruka nebyla jako dřív. Stejně tak pravá noha, pravé oko a pravý koutek úst. Spatně se pohybovaly, byly nemotorné a občas brněly. Připadala si jako robot se zkratovanými obvody.

Čas běžel, za chvíli přijde Noi, co od snídaně udělala?

Vstala tak prudce, že zavravorala, a chytila se opěradla židle, aby neupadla. Odešla chodbou do umývárny a podívala se do velkého zrcadla. Šedivý drdol měla povolený a svěšený, špatně si ho před snídaní učesala. Chvilí s ním zápolila. Nedokázala dlouho udržet obě ruce nad hlavou. Amai, která přišla na záchod, se zastavila, řekla: "Pomůžu ti!" a během chvilky svými oblými, silnými, hezkými prsty a s úsměvem přiměla drdol k poslušnosti. Amai bylo dvacet, ani ne třetina Laiina věku. Její rodiče patřili k Hnutí, jednoho zabili při povstání v šedesátých letech, druhý ještě pořád verboval

nováčky v jižních provinciích. Amaí vyrostla v odonských domech, narodila se do revoluce, pravá dcera anarchie. Byla tiché, svobodné, krásné dítě, ze kterého se vám chtělo plakat, když jste si pomysleli: pro tohle jsme to dělali, tohle jsme měli na mysli, to je ona, živá, laskavá, příjemná budoucnost.

Dcera, kterou neprodila, jí mezi umyvadly a toaletami upravovala vlasy a Laia Asieo Odová uronila pravým okem několik malých slz; levé oko, to silné, neplakalo, ani nevědělo, co dělá to pravé.

Poděkovala Amaí a spěchala zpátky do svého pokoje. V zrcadle si všimla skvrny na límci. Nejspíš broskvová šťáva. Uslintaná bába. Nechtěla, aby ji Noi viděl s pocintaným límcem.

Přetáhla si přes hlavu čistou košili a napadlo ji, co je na Noiovi tak výjimečného?

Pomalou levou rukou zapínala knoflíky do poutek. Noiovi bylo kolem třiceti, drobný, svalnatý chlapík s měkkým hlasem a bystrými tmavými očima. To na něm bylo výjimečné. Bylo to prosté. Starý dobrý sex. Nikdy ji nepřitahovali pohlední muži, ani tlustí ani vysocí chlapi s velkými bicepsy, nikdy, ani když jí bylo čtrnáct a zamilovala se do každého, který jen prošel kolem. Tmavý, menší a ohnivý, to bylo to pravé. Jako Taviri, samozřejmě. Tenhle kluk se mu myšlenkově nemohl rovnat, ani vzhledem ne, ale stejně nechtěla, aby ji viděl se skvrnou na límci a povolenými vlasy.

Jejími řídkými, šedivými vlasy.

Noi vešel, zastavil se v otevřených dveřích - proboha, zapomněla zavřít dveře, když se převlékala! Podívala se na něj a spatřila sebe. Starou ženu.

Může si česat vlasy a převlékat košili, nebo si nechat oblečení z minulého týdne a copy z minulého večera, nebo si obléct šaty ze zlata a poprášit si oholenou hlavu diamantovým práškem. Je to jedno. Stařena bude vypadat jen o něco méně nebo o něco více komicky.

Člověk se udržuje v přijatelném stavu jen ze slušnosti, ohleduplnosti k okolí.

A nakonec i to nechá plavat a slintá bez uzardění.

"Dobré ráno," pozdravil mladík měkkým hlasem.

"Dobré, Noii."

Ne, nebylo to jen ze slušnosti. Čert vzal slušnost. Kvůli tomu muži, jehož milovala a kterému by nezáleželo na jejím věku - protože byl mrtvý, musí předstírat, že ji nezajímá sex? Musí potlačovat pravdu jako nějaká zatracená puritánka? Ještě před šesti měsíci, před mrtvicí, se na ni muži dívali a líbila se jim; a teď, přestože nemůže nikomu dát rozkoš, může ji dopřát aspoň sama sobě.

Když jí bylo šest a tátův kamarád Gadeo si po večeři přicházel popovídat o politice, brala si řetízek ze žlutého kovu, který máma našla na smetišti a darovala jí ho. Byl tak krátký, že zůstal pod límcem a nebyl vidět. Líbilo se jí to tak. Ona věděla, že ho má na hrdle. Seděla na prahu a poslouchala, jak si povídají, a věděla, že je pro Gadea hezká. Byl tmavý, v ústech mu zářily bílé zuby. Někdy jí říkal "krasotinka Laia". "Tady je moje krasotinka Laia!" Před šedesáti šesti lety.

"Cože? Jsem nějaká otupělá. Moc jsem se nevyspala." Byla to pravda. Spala ještě méně než obvykle.

"Ptal jsem se, jestli jsi viděla dnešní noviny."

Přikývla.

"Máš radost z toho, co se děje v Soinehe?"

Soinehe byla provincie v Thu, která včera ohlásila odtržení od Thuvijského státu.

On z toho radost měl. Z tmavé, bystré tváře zasvítily bílé zuby. Krasotinka Laia.

"Ano. A jsem zvědavá, co se bude dít dál."

"Já vím. Ale tentokrát je to ono. Začátek konce vlády v Thu. Ani se nepokusili poslat do Soinehe vojsko. Jen by to vojáky vyprovokovalo k rebelii a oni to dobře vědí."

Souhlasila. Sama měla stejný pocit. Ale nedokázala sdílet jeho radost. Po životě prožitém v naději, protože nic jiného než naděje nebylo, člověk ztratí schopnost vychutnat si vítězství. Opravdovému triumfálnímu pocitu musí předcházet hluboké zoufalství. Zoufalství se odnaučila už dávno. Proto nebyly žádné triumfy. Prostě šla dál.

"Vyřídíme dnes ty dopisy?"

"Můžeme. Které dopisy?"

"Lidem ze severu," pravil bez známek netrpělivosti.

"Ze severu?"

"Parheo, Oaidun."

Narodila se v Parheu, v tom špinavém městě na špinavé řece. Sem do hlavního města přišla, až když jí bylo dvacet dva a byla připravená zahájit revoluci, i když tehdy, než si to mohla s ostatními pořádně promyslet, byla revoluce ještě dětinská a nedozrálá. Stávky za lepší platy, zastoupení pro ženy. Volby a platy - moc a peníze, pro lásku boží! Za padesát let se člověk něco naučí.

Ale pak to musí všechno zapomenout.

"Začneme s Oaidunem," rozhodla a posadila se do křesla. Noi seděl u stolu. Přečetl výňatky z dopisů, na něž měla odpovídat. Snažila se dávat pozor a podařilo se jí to natolik, že nadiktovala celý dopis a začala s dalším.

"Pamatujte, že v této fázi je vaše bratrství zranitelné hrozbou... ne, nebezpečím... toho..." Chvilí hledala správný výraz, až Noi napověděl: "Nebezpečím kultu osobnosti?"

"Může být. A že nic nemůže moc pokazit tolik jako altruismus. Ne. A že nic nezkaží altruismus jako.!. ne. Kruci, ty víš, co chci říct, Noii, napiš to. Oni to taky vědí, je to pořád dokolečka totéž, proč si prostě nepřečtou moje knihy!"

"Kontakt," připomněl Noi s úsměvem jedno z hlavních odonských témat.

"Dobrá, ale mě už unavuje být v kontaktu. Jestli ten dopis napíšeš, podepíšu ho, ale dneska ráno na to nemám náladu." Zadíval se na ni trochu ustaraně. Podrážděně dodala: "Mám na práci jiné věci!"

Když Noi odešel, sedla si ke stolu a začala po něm posouvat papíry, předstírala, že něco dělá, protože se lekla slov, jež pronesla. Tohle byla její práce: její celoživotní dílo.

Cestování, řečnění na shromážděních a v ulicích si už teď musela odpustit, ale ještě mohla psát, a to byla její práce. Kdyby měla na práci ještě něco jiného, Noi by to věděl; měl u sebe její rozvrh a taktně jí ho připomínal, například tu návštěvu studentů z ciziny dnes odpoledne.

Ach, zatraceně. Měla ráda mládí, a od cizinců se vždycky dalo něčemu přiučit, ale unavovaly ji nové tváře a unavovalo ji být středem pozornosti. Učila se od nich, ale oni se neučili od ní, už dávno všechno znali z jejích knih a z Hnutí. Přišli se jen podívat, jako by byla věž v Rodarredu nebo kaňon v Tulaaeveji. Fenomén, pomník. Měli k ní posvátnou úctu, zbožňovali ji. Ona na ně vrčela: Mějte vlastní myšlenky! - To není anarchismus, to je obyčejné tmářství. - Jistě si nemyslíte, že svoboda a disciplína se navzájem vylučují? Přijímali slovní výprask s dětskou poslušností a vděčností, jako by byla nějaká univerzální matka, ztělesnění Velké všeobjímající dělohy. Ona! Ona, která podminovala loděnici v Seisseru a před davem sedmi tisíců lidí řekla premiérovi Inoiltemu do očí, že by si užil vlastní koule, nechal je odlít do bronzu a prodával jako suvenýry, kdyby z toho kápily nějaké peníze - ona, která ječela na policisty, proklínala je a kopala do nich, plivala na kněze a močila na veřejnosti na velkou mosaznou pamětní desku na Kapitolském náměstí, na níž stálo: ZDE BYL ZALOŽEN NEZÁVISLÝ STÁT A-IO ATD. ATD. Nas... na to všechno! A teď byla pro všechny babička, milá stará dáma, laskavý starý pomník, jen se pojdte klanět k děloze. Oheň vyhasl, chlapci, můžete se bez obav přiblížit.

"Ne, tentokrát ne," pronesla nahlas. "Ani mě nehne." Nevadilo jí mluvit sama se sebou, vždycky se sebou mluvila. "Laiino neviditelné publikum," říkával Taviri, když chodila po pokoji a mumlala si pro sebe. "Nemusíte se sem obtěžovat, protože tu nebudu," dodala teď k neviditelnému publiku. Právě se rozhodla, co udělá. Musí jít ven. Vyrazit do ulic.

Bylo neohledupné zklamat cizí studenty. Nevyzpytatelné, typické pro senilní stáří. Neodonské. Nas... na to všechno. Copak to jde, celý život se bít za svobodu a na stará kolena jí nemít ani špetku? Půjde se projít.

"Kdo je anarchista? Člověk, který učiní volbu a přijme za ni odpovědnost."

Na cestě po schodech dolů se zamračila a rozhodla se zůstat a přijmout studenty z ciziny. Ale pak se půjde projít.

Byli to hodně mladí studenti, ještě dychtiví: rozcuchaná, okouzující stvoření s laníma očima ze západní polokoule, z Benbili a Mandského království, dívky v bílých kalhotách, chlapci v dlouhých kiltech, bojovní a archaičtí. Mluvili o svých nadějích. "My v Mandu jsme od revoluce tak daleko, že k ní máme možná blízko," pravila jedna z dívek zasněně: "Kruh Života!" a ukázala kruh zformovaný ze štíhlých, tmavých prstů. Amai a Aevi přinesli bílé víno a hnědý chléb, projev pohostinnosti Domu. Ale návštěvníci se po necelé půlhodině zvedli k odchodu. "Ne, ne, ne," vybědla je Laia. "Zůstaňte tu, povídejte si s Amai a Aevim. Já jen zdřevěním, když moc dlouho sedím, proto se musím vrtět. Ráda jsem se s vámi setkala, přijedete brzo znovu, mí malí bratři a sestry?" Měla je upřímně ráda a oni měli rádi ji, všechny je políbila na rozloučenou a smála se, měla radost z těch tmavých mladých tváří, z laskavých očí, voňavých vlasů. Byla opravdu trochu unavená, ale jít nahoru a zdřímnout si by bylo jako přiznat porážku. Chtěla jít ven. Půjde ven. Naposledy šla sama na procházku - kdy? V zimě! Ještě

před mrtvicí. Není divu, že ji pronásledují morbidní myšlenky. Bylo to jako sedět ve vězení. Ulice, to bylo místo, kde žila.

Nenápadně se vytratila postranním vchodem, prošla kolem zeleninové zahrady a vyšla na ulici. Úzký pruh trpkého městského prachu byl s láskou opečováván a rostly na něm dobré fazole a ceeä, ale Laia zahradničení nerozuměla. Bylo jí jasné, že anarchistické komunity se o sebe i v době přechodu musejí umět postarat, ale vlastní práce s hlínou a rostlinami nebyla její starost. Na to měli hospodáře a agronomy. Ona pracovala na ulicích, hlučných, páchnoucích, kamenných ulicích, kde vyrostla a prožila celý život, s výjimkou patnácti let strávených ve vězení.

S láskou se zadívala na fasádu Domu. Původně sloužil jako banka, což dávalo jeho stávajícím obyvatelům zvláštní pocit uspokojení. Skladovali jídlo v peněžním trezoru, který by odolal i bombě, a jablečné víno nechávali zrát v soudcích v sejfech. Na ozdobných sloupech v průčelí se ještě skvěl vytesaný nápis "Národní bankovní asociace investorů a správců zrna." Hnutí si na jména moc nepotrpělo. Neměli vlajku. Slogany vymýšleli za pochodu a když je nepotřebovali, zase je odložili. Na zdi a chodníky, kde ho mohly vidět vládnoucí orgány, se vždycky dal namalovat kruh života. Ale co se jména týče, nezajímalo je to, přijali a ignorovali všechna, jimiž byli nazýváni, ne proto, že by se báli, aby nevypadali směšně, nechtěli být prostě nijak definováni, ocitnout se v nějaké škatulce. Proto tenhle Dům, nejznámější a druhý nejstarší ze všech Domů, neměl žádné jméno. Říkalo se mu jen Banka.

Stál čelem do široké tiché ulice, ale o pouhý blok dál začínala Temeba, tržiště, kdysi známé jako centrum, kde se načerno daly sehnat psychogenní a teratogenní látky. Teď se tu prodávala jen zelenina, obnošené šaty a dala se tu zhlédnout podřadná pouliční představení. Dřívější ruch a život byl pryč, zůstali jen napůl ochromení alkoholici, feťáci, mrzáci, kramáři a ty nejhorší prostitutky, zastavárny, hráčeká doupata, věštkyně, tělocvičny a laciné hotely. Laia zamířila k Temebě 3 neomylně jako voda z kopce.

Města se nikdy nebála, ani jím neopovrhovala. Byla to její země. Jestli revoluce zvítězí, takovéhle slumy už tu nebudou. Ale utrpení zůstane. Utrpení, špína a krutost budou na světě vždycky. Nikdy nepředstírala, že změní podstatu člověka, že bude jako maminka, která chrání děti před neštěstím, aby si neublížily. Nic takového. Dokud budou mít lidé svobodu volby, je jejich věc, jestli se rozhodnou pít odvar i z muchomůrek a žít ve stoce. Jen si z toho nikdo nesmí udělat zdroj zisků nebo to využít k získání moci.

To cítila ještě dřív, než něco věděla; ještě než napsala první pamflet, než odešla z Parhea, než se dozvěděla, co je to "hlavní město", než vytáhla paty z Říční ulice, kde klečela na odřených kolenou na chodníku a hrála se svými šestiletými vrstevníky špulky, dávno věděla, že ona, ostatní děti, její rodiče a jejich rodiče, opilci, děvky a všichni z Říční ulice, jsou na dně něčeho - jsou základ, skutečnost, zdroj. "Ale to chcete stáhnout celou civilizaci do bláta?" křičeli vyděšení spořádaní lidé, když se jim později po celá léta snažila vysvětlit, že když nemáte nic než bláto a jste bůh, uděláte z toho bláta lidské bytosti, a jste-li člověk, vystavíte si z něj domy, v nichž můžete žít. Ale nikdo, kdo si myslel, že je něco víc než bláto, tomu nerozuměl. Teď, jako voda stékající z kopce, bláto vzešlé z bláta, šourala se Laia po špinavé, hlučné ulici, a nepříjemná slabost stáří na ni doléhala plnou vahou. Ospalé prostitutky se složitými nalakovanými účesy, nyní rozčuchanými a nakřivo, jednooká žena vychvalující unaveným hlasem zeleninu na prodej, bláznivá žebračka ohánějící se po mouchách, to byly její krajanky.

Vypadaly jako ona, žalostné, odpudivé, ubohé, politováníhodné, šeredné. Byly to její sestry, byli to její lidé.

Necítila se moc dobře. Bylo to už docela dávno, kdy se vydala takhle daleko, čtyři nebo pět bloků, po hlučné, letním sluncem spalované ulici plné lidí. Chtěla se podívat do parku Koly, trojúhelníku zakrnělé trávy na druhém konci Temeby, a posedět tam s ostatními starci, aby viděla, jaké to je, sedět tam a být stará; ale bylo to moc daleko. Když se hned nevrátí, mohla by se jí zamotat hlava, a Laia se bála upadnout, upadnout a muset ležet a sledovat, jak kolemjdoucí civí na starou bábu na zemi. Otočila se a vydala se k domovu, s vráskami námahy a znechucení na čele. Cítila, že je v obličeji rudá, a v uších jí hučelo. Začalo toho na ni být moc, už se opravdu bála, že upadne. Zahlédla ve stínu práh a zamířila k němu, opatrně se posadila a vzdychla.

Poblíž tiše seděl za svým zaprášeným, scvrklým zbožím prodavač ovoce. Lidé je míjeli. Nikdo si nic nekoupil. Nikdo se na ni nepodíval. Odová, kdo je nějaká Odová? Slavná revolucionářka, autorka Komunity, Analogie atakdale. Kdo to má být? Stará bába s šedivými vlasy a zrudlým obličejem, která sedí na špinavém prahu ve slumu a něco si pro sebe mumlá.

Opravdu? Tohle byla ona? Kolemjdoucí ji tak jistě viděli. Ale byla něco víc než ta slavná revolucionářka atakdale? Ne. Nebyla. Ale kdo tedy byla?

Ta, která milovala Taviriho.

Ano. To je pravda. Ale to nestačí. Je to pryč; Taviri je dávno mrtvý.

"Kdo jsem?" zeptala se Laia tiše svého neviditelného publika, které znalo odpověď a jednohlasně jí ji sdělilo. Byla malá holčička s odřenými koleny, která seděla na prahu a dívala se špinavým zlatým oparem horké letní Řiční ulice, šestileté dítě, pak šestnáctileté, nespoutaná, rozhněvaná, svými sny poháněná dívka, netknutá a nedotknutelná. Byla sama sebou. Jistě, byla neúnavnou dělnicí a myslitelkou, ale tuhle ženu krevní sraženina zničila. Byla i milenkou, plavkyní v proudu života, ale Taviri zemřel a tuhle ženu si vzal s sebou do hrobu. Nic jí nezůstalo, jen základ. Vrátila se domů; nikdy neopustila domov. "Návrat je pravá cesta." Prach a bláto a práh ve slumu. A o něco dál, na konci ulice, pláň plná vysokého suchého býlí, za soumraku povlávajícího ve větru.

"Laio! Co tu děláte? Jste v pořádku?"

Někdo z Domu, samozřejmě, jedna hodná žena, trochu fanatička, která pořád mluvila. Laia si nedokázala vzpomenout na její jméno, přestože ji znala celá léta. Nechala se odvést domů, žena celou cestu mluvila. Ve velké, chladné společenské místnosti (kdysi plné pokladníků, kteří pod dohledem ozbrojených strážných počítali za naleštěnými pulty peníze) se Laia posadila na židli. Neměla sílu vystoupat po schodech, přestože by ráda byla sama. Žena nepřestávala brebentit a objevili se další lidé. Vypadalo to, že se chystá demonstrace. Události v Thu se hýbaly tak rychle, že i tady se rozhořel oheň a muselo se s tím něco udělat. Pozítří, ne, zítra bude velký pochod ze Starého města na Kapitolské náměstí - po staré cestě. "Další Povstání devátého měsíce," vykřikl nějaký mladík, rozpálený a rozesmátý, a podíval se na Laiu. V době Povstání devátého měsíce ještě ani nebyl na světě, byly to pro něj jen dějiny. Teď chtěl sám hýbat dějinami. Místnost se zaplnila lidmi. Zítra v osm ráno tu bude všeobecné shromáždění. "Musíš promluvit, Laio."

"Zítřka? Kdepak, zítřka tu nebudu," odpověděla stroze. Ten, kdo se jí zeptal, se usmál, někdo jiný se rozesmál, ale Amai po ní vrhla nechápavý pohled. Mluvení a křik pokračovaly. Revoluce. Proč to vlastně řekla? Proč řekla něco takového v předvečer revoluce, i když to byla pravda.

Chvilí počkala, pak se jí podařilo vstát, a přestože se pohybovala neobratně, proklouzla bez povšimnutí mezi lidmi, zabranými do plánování a nadšení. Odešla do chodby, ke schodům, a začala jeden po druhém stoupat nahoru. Zastavila se na odpočívadle a zamumlala: "Generální stávka." Co jí čeká nahoře, v jejím pokoji? Negerální mrtvice. Bylo to skoro vtipné. Pustila se do překonávání druhé poloviny schodiště, krok za krokem, jako malé dítě. Motala se jí hlava, ale už se nebála, že upadne. Tam nahoře na večerní pláni se kývaly a šeptaly suché bílé květiny. Sedmdesát dvě léta a ještě neměla čas zjistit, jak se jmenují.

přeložila Adéla Bartlová